

Васил Попович

Трябва ли да бъдем здрави,
за да бъдем полезни?

Мрачкава е историята на нашият народен живот, на нашето народно развитие и на страниците ѝ има още много пропуснати или необяснени, или пък зачърнени места, които не скоро ще могат да смят ония, които са ги извикали.

Много въпроси са се повдигали досега от нашите учени деятели по народното пробуждане, много подробности, обяснения, съвети са се изсипали в полза на народа ни; закачени са много от струните на неговият живот, на неговите икономически или нравствени нужди, и много ръкопляскания се въздадоха на всяко тяхно появяване, и подтикът се очертта с някоя стъпка към напредъка.

И наистина, ний вече пристъпваме като малките дечица, обаче далеч сме още от да речем – облекчихме се както трябва, спомогнахме си на положението от всяка точка на зрението. Да, ний говорихме много, но процентът на извършеното е твърде малък, за да можем да кажем, че имаме право да си предаваме на безпечността и да се наслаждаваме с победните лаври, придобити в този или онзи бой за живот или смърт. Недавната смърт се сочи още в нашето лице, в което прогледват нравствените и физически теглила и, нещо повече, тя следва да коси обично при всичкото съживяване и възраждане наше. Нейните дири са дълбоки, а средствата за унищожението ѝ са още много слаби, ликовете твърде непрактични, види се – и недействащи.

Как ще да се довъзроди българският народ както трябва, когато толкоз злополучия паднали на неговата глава, тъй щото, от гдето не погледнеш, все трябва да ти се посочи някое ново чудовище, което се изправя във всичкий си страшен ръст от някой забравен или незабелязан тъгъл на народният живот, едно след друго, като че брой нямат.

Чудни нрави и привички, чудни таленти развили в нас нашите отговорителни учители в последний период на духовното ни тегло! Ужасни времена, ужасни нрави! Един внимателен и по-смислен поглед върху народното битие и народното здравие може да договеди човека, че сме още болни, и да го въвлече още в по-голямо учудване; как е могъл да се крепи и даже да се размножава нашият народ при своето нравствено затпяване и физическо разстление? Малко опитност и завзиране могат да открият и потвърдят, че ако злото, което гризе още физическата, а следователно и нравствената му страна, не се пресече и изкорени докато е време, оно може да израсте до такъв размер, щото може да угрози на народа и никога да не огрее в него ни една висока и благородна воля, ни един велик характер.

Гърците ни оставиха едно чудно изкуство да се саморазвращаваме.

Они трябваше да бъдат последователни до края на своето призвание и на своята крайна безнравственост. Така постъпва развратният, който след удовлетворението на своите отвратителни и безчовечни страсти, за успокоение на разбудената му съвест извършва друг, тисязща пъти пострашен грях, като дава оръдието на самоубийството в ръцете на своята невинна жертва. Да, и нашият народ е тая невинна жертва, предоставена на своите вечни вътрешни гризения на съвестта и лишена от всякакви нравствени сили, за да може да си помогне сама и да се отърси от една толкоз пагубна поразия – систематичното и вярно самоубийство на целите му поколения, над бъдещето на които неволно и с ужас се спира на нашият недоверчив поглед.

Питаме: какво ще стане с нашият народ, ако здравето му не се поправи? Къде ще излезе той, ако следува да се самоубива в утеха на своите развратители и нравствени гонители? На кой хал ще достигнат жизнените негови въпроси и какво бъдеще може да се очаква от един разслабен физически народ? Трябва ли да се открие борба, сериозна борба, против ужасяващото наследство на фанариотите – потайният телесен разврат – и трябва ли греховете им и след изгонването им от нашето отечество да тежат дълго време като проклетия на народните глави! Ето въпроси, които бихме могли да повдигнем и които в нашите очи са немаловажни, а от бързината на поемването им зависи изправлението и възстановяването на здравето, характера и добрата воля на народа за подвиг към благото му. Време е да се съвземем и, ако не е късно да свестим постарите поколения, нека се потрудим за изправлението на ония, които израстват сега, а някога трябва да заемнат с достойнство нашето място.

Нас често ни учудва безхарактерността на нашите люде: она произхожда отчасти и от болезнеността им, защото чисто преходният период заключва в себе си други явления.

В народните вестници ние сретохме доста добри статии по въпроса на народните училища, където на преден план стои възпитанието на децата. Нас ни радваше здравият поглед и мненията на нашите специалисти за по-прочното и по-практично нареждане на училищата според местните нужди. Но колкото до дисциплината при отхранването на децата, нам ни се чини още малко е казано. Между тем тойзи въпрос не е по-долен от другите.

От неразумяване ли или от деликатност, ний често отдаваме на съвършено други причини лошата отхрана на учащето се юношество, тогази когато она е свързана със здравето му и даже със здравето на самото общество. А известно, че здравето съставлява едно от по-важните

попечения на човека, а у нас оно е занемарено и оставено в презрение.

Нашите наблюдения общо и частно идат от ден на ден да смущават душата и сърцето ни с разни поразителни сцени, произхождащи ту от халосаний живот, ту от съвършено нерадение спрямо средствата за съхранението на здравието, ту пък от безпечността на самите домородни или на общинските деятели, на които е възложен кой-годе присмотръ над общината, или пък са ставени като посредници между хората и техните граждански или нравствени потреби.

Бледността и бедността на понятията на нашите по-стари по положението си в обществото, в отношение на същността на жизнените въпроси и потреби на мястото, образът на мислите на духовенството, леността и занемареното му образование съобразно с неговата мисия, а най-често и нравствената развала и недостойнство: всичко това още по-често става причина за по-големи сърцераздирателни несчastia, които притискат народа и му тежат подобно кошмар, и го държат в онова апатично и грешно състояние от слепотия, постоянно духовно униние, от което не знам как ще можем да излезем напак и как ще можем да се излекуваме.

Рядко из нас има, който да не познава и да не осъжда безобразното и престъпно зло, кой много, кой малко, но никой не повдига глас за изваждането му наяве, за обяснението на всичката му греховност и да предложи някое средство за изстреблението му из обществото ни, тогаз когато европейците още отдавна са решили и постоянно привождат в изпълнение подобни едни въпроси, когато се тиче телесното и нравственото целомъдрие и свежест на народа си и на човешината. Оти отколе си имат съставени разни благотворителни общества за надзирането над разнообразните нужди, болки или състояния на хората, от благополучието на които зависи и благоденствието, напредъка и силата на господарствата.

Нихните благотворителни или богоугодни заведения си имат всяко особно назначение, особни комисари, особни попечители, между които личат най-отбраните и най-достоините люде; особни благотворители и благодетели, които неуморно се трудят и жертват за постигването на високото си човешко послание тук на земята. По тойзи повод у них всичко си има ред и всяко си е на мястото.

Погледнете на едного например попечителя на едно богоугодно заведение: с какво присърце и точност, с каква любов заляга он за добрата уредба на предоставеното на негово попечение заведение; погледнете на неговите доброволни и безвъзмездни усилия, на неговото великодушие

и упорита деятелност, вижте го сетне между своите сътрудници, чуйте как се разговарят, съветват и насърчат за доброто. Колко истинско одушевление, колко правда, колко съобразност, сходство и връзка между всяко тяхно слово и всяк постъпък на попрището на деятелността им и колко след това вяра, самоувереност за непременно сполука в благородните им усилия!

Да не ходим надалеч: един учител например у них заема завидно положение. Как гледа народът на него и как всяк, почени от самото правителство, дори до частните лица, се стичат да го обезпечат в посланието му! Примери и доказателства на това има множество. Всякой от нас неведнъж може би се е учудвал на огромните благодейния на имотните човеци, за които слухът достига и до нас през печата, като че за да съберат и от нас данта на учудването, признателността и общочовешката благословия. Сърдоболието и съревнованието навсякъде извикали човеците патриоти, които обичат да прогледват в бъдещето на настоящите, даже и на бъдещите поколения, на големи жертви и достойни за човешкото назначение подвизи от благочестие, висока любов към човешината и отечеството си. И как да се не одушеви човек при такива великодушни и предадени споборници на благо за благо!

Нека вземем сега за пример друга една коя да е личност, ако би било и личността на един свещеник.

Известно е, че най-близкото лице до всякого общо е свещеникът или пък лекаринът, на които се поверява всяк свободно в болката си. Европейците се възползвали от значението и положението на първий в обществото и заедно със съобразното му предуготовление за посланието му съединили в него и всичко онова, което трябва да му спомогне за поточното изпълнение. Така свещеникът в същото време е изпълнител на религиозните обреди и длъжности и най-близкият съветник, приятел и помощник в нужда на бедните, както на богатите, на немощните, така и на здравите, а не рядко подобно врачу на просто подава вещественый лек на болний, когото се тиче да получи, да настави за нравственото и най-сетне за физическото изцеление.

Пък за предаността на истинските лекари на посланието им няма что и да говорим; примери за тяхната бдителност на човешкото здравие има милиони, а утешението и помощта, с които снабдяват от ден на ден повече света чрез своите новоизнамервани медицински пособия достигва един доста висок предел.

А след това може ли да остане място за учудване: как могат да растат тъй здрави, пълни със свежест нравствена и физическа,

иностранците, пълни със задатъци за благоденствие, способни да пренасят с нечута леснина и твърдост всички трудове на живота, в щастието и в нещастieto си.

И колко подобно има в нас? Уви! Ако хвърлим един по-внимателен поглед върху нашия сгазен от мрака и заглушен народ, ако погледнем по-дълбоко в тайните ъглове на неговия окаян живот, в неговия характер, във вярата за бъдещето му, то непременно отчаянието ще ни загриже като лют скорпион, а чувствата и мислите, надеждите ни ще се видят отчасти като блуждаюци в един лабиринт, от който се излезва без особено усилие на ума и сметливостта.

За жалост много работи са занемарени у нас, защото всички почти немарим изобщо, а ония, които сегиз-тогиз ги позаболява сърцето и душата, са твърде малцина.

По образа и условията на живота, по понятията си и ниската степен на образованието си нашето низше духовенство, с малки изключения, е почти лишено от способността да чувства както трябва и да бъде полезно истински на народа. От друга страна безпечността на родители и народни учители съдържа народа в по-глухите места на отечеството ни в едно чудно заблуждение и неутешителна нравствен застои, през който мъчно може да прозре лучата на свестяванието.

Ако би се наемнал някой да събере всичките статистически данни по народното съществуване у нас, по напредванието, размножаванието ни и обратно, заедно с причините и следствията, то между другите цифри най-голяма би се посочила оная, която би принадлежала на рубриката на смъртността от насилие и от физическо предвременно и противоестествено изтощение на поколенията, а особно от юношеский възраст. След него би следвала цифрата на оная маса на полуживите фантоми, които съставят част от гражданский строй; подир би следвало числото на безхарактерните, тпоумните и непроизводителните ленивци и току речи дармоеди.

И за чудо ли е, че нашият народ мъчно се движи, когато в естеството му се е вмъкнала такава поразия! Ний сме виждали цели семейства да затриват и изграбят челядта си от това зло; а като учител можем от дълговременний си опит и наблюдения да потвърдим с тияща примери ужасните му резултати и че учащето се по нас юношество, па още и много от дип младите наставници, са заразени от отвратителний онанизъм и то в такава мярка, щото може да ужасне най-върлий оптимист.

Но може да ни попита някой за причините и начина на разпространението на тая зараза, която причинява толкоз сълзи и проклетии на

нашият народ? Причината е лошият пример, отсъствието на всяк разумен такт в домашното възпитание на децата, ще отговорим ний. В нашето отечество почти всички деца от всички съсловия, без разлика на народност и вяра, с малки изключения, са предоставени на произвола повече отколкото на домашний надзор. В градищата те се скитат на отделни чети, преследуеми от своите общи и частни пороци. Тук те ги предават един другиму с мълнийна бързина и с чудна вещина, а животът им и възрастта им остава без всяко приложение към някоя, ако и ограничена, но полезна деятелност, минува всред разнообразни категории и с прикасания и, като че насърчавани от родителското безгрижие децата скоро убиват в себе си добрите зародиши и в замен развиват лошите си наклонности; волята им се разхалтавя, здравето им се суши и на конец младецът, след като се запаси с много смъртоносни привички, достига дотам, чтото всяк може да съзре в него близката му погибел и нравственото безсилие за поправлението му.

Така от невниманието на родителите, лоший живот между лоши съвръстници децата се научават на пианство, на разврат, на кражба и разбойничество и т.н., и гибне в них инстинктът на добродетелта. От тук се съставят оние граждани, които носят винаги със себе си угризенията на съвестта си и проклятието в душата си, които не са способни за нищо красно или велико, а служат само за укор и живеят едва ли не само за пакост и тежест на ближните си.

Отсъствието на по-развита промишлена деятелност, на добро и старателно домашно и обществено възпитание, следователно на добрий пример, на добрий съвет, са причина на всичко зло. И там, гдето вярата трябвало би у нас да спомогне, она сама в ръцете на недостойните й служители, се е извратила и обърнала на други толкоз язически предразсъдъци, чтото като че става затруднително вече настоящето й приложение за изправлението на човеците и наставлението им в страх Божием. Апатията на тия служители като че помага на всички злини и страдания на народа.

Важно зло е още и това, че шарлатанизмът е развит силно в по-голямата част на отечеството ни. Чужденци бозаджии и халваджии или янкеседжии премрежват го открай докрай, безнаказано грабят, разбойничестват и убиват народа, та го съблечат среди бял ден и му продават явно отрова, а никому не иде на ум да иска от них сметка за поведението им. Напротив, по-голямата част из них се хвалят още с извършените си престъпления, като че са сторили нещо добро, като са отравили един или мнозина човеци, които имали нещастие да се предадат на нихните

разбойнически попечения. Какъв съвет може да очеква народът от тях и какво облекчение на злото, което го подяда от час на час?

И тогаз, когато гръцките пропагандист, и например в Македония, продават с цена на злато своята гибелна отрова на българския народ, а последният като сляп се стича, за да я гълта непрестанно, нашите народни доктори нехаят и се крият из мишите дупки или из кюшетата на големите европейски градища, където се скитат безполезно за народа си, очаквающец „в махлата си празник“, според пословицата.

Малцина са ония, които случаят или щастието им дало възможност да си обезпечат съществуването в някой спокоен и прибиточен ъгъл на отечеството ни, наместо да погледнат в народа и нещастното му положение и да се помъчат да му потърсят лека, они се вдали или на безпечност или пък в някакви политики на паричната икономия. По тойзи начин народът, а особено юношеството, се лишава и на тоз път от случая да си изслуша осъжданието от едни искрени родолюбци и специалисти върху болката им.

Колкото до свещениците, то за тях не остава и реч: по тия глухи и убити места от дълговременний гнет на гърцизма и содомската философия на фенерските калугери, тия са глухи на всяк позив и повече приличат на добитъци, отколкото на истински служители на вярата и човешката съвест. Но надеждата е за напред.

In summa summarum – тукашните места са много повече заразени, чини ми се, отколкото другаде из отечеството, и човешкото състрадание трябва да се отнесе и на тия страни, които са назначени да играят след малко време голяма роля в промишлената и политическа съдба на Турската империя. Хоратата е да се увардят жителите от постоянното си намаляване вследствие на болестта от самоуничтожението физическо и нравственото затъпяване, което е негово следствие, и да се обърне внимание върху здравето им, за да може народът да стане способен за деятелност и производителност, без което народите пропадват.

Повтарям: народът в градищата ни е болен и зле болен. Ако свестните люде не побързат да му дадат здрав съвет как да се самосъхранява барем занаят с посредството на някои разумни средства, то злото ще надвие и потомството ни ще излезе никакво, способно разве да носи отчаянието в душата си.

Обръщам върху всичко това вниманието на нашите специалисти доктори, на нашето нисше и висше духовенство, на всичките селски и градски учители по пространното ни отечество: нека всички се опълчим против тойзи гнусен грях, който останал на народа ни от неговите върли

убийци фенерци в замен за ония добрини, които са стажали и стажали от нас още от века, и единодушно да се заловим да го изтребим из средата си, защото он не води освен на народно вечно коснение в безсилието и апатията, и то догдето са останали още няколко благи надежди за сполука.

Велес, 4 априлий 1873

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Николай Аретов

Публикация

Васил Попович, Съчинения, Издателство „Кралица Маб“, С. 2000, ISBN 954-533-030-2

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/7399>]